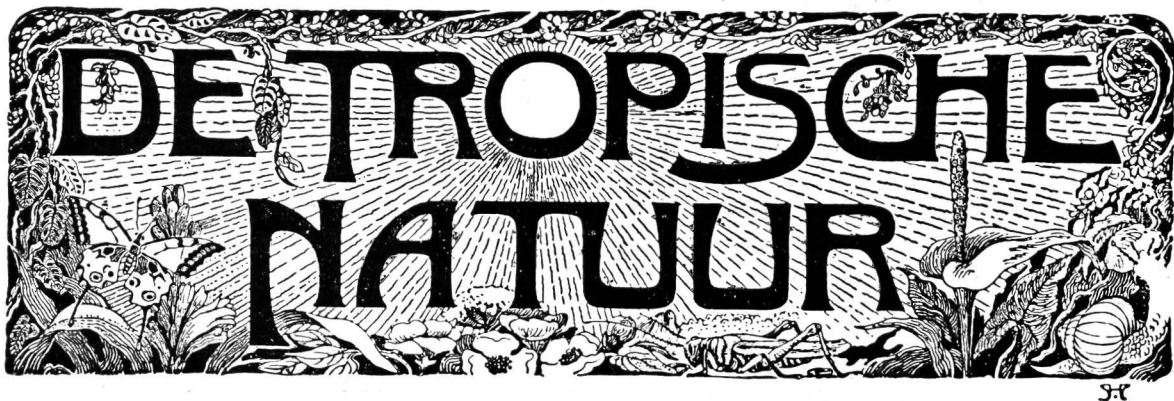

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Dr J. G. B. BEUMÉE, L. COOMANS DE RUITER, Prof. Dr H. C. DELSMAN, Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN. Dr Edw. JACOBSON, Dr S. LEEFMANS, J. C. VAN DER MEER MOHR Jr., J. OLIVIER

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

§ § ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50 § §

BOTANISCHE AANTEEKENINGEN UIT DE RESIDENTIE BENKOELLEN.

3. De Beriti en zijn lahar ¹⁾

De Beriti is een bijna uitgedoofde vulkaan in de onderafdeeling Lebong, waarvan de kraterwand vanaf den grooten weg Tjoeroep — Moeara Aman duidelijk te zien is. Er onder, op ongeveer 1000 m hoogte, ligt een uitgestrekt laharveld, genaamd Pasir lebar. Ik meende, dat dat wel eens iets bijzonders kon zijn en toen mijn bezigheden mij in de buurt brachten van deze uitgestrekte lahar, maakte ik van de gelegenheid gebruik om mijn nieuwsgierigheid te bevredigen.

Van uit de doesoen Semalaka liepen we eerst eenige uren door alang-alangen bloekar-wildernissen, doorkruisten vervolgens een complex prachtige koffietuinen en kwamen ten slotte in een zeer vochtig, tamelijk vlak boschterrein, waarin volgens onze gids ook nog de kembang sekedi (*Rafflesia Arnoldi*) moest voorkomen.

Van de aanwezigheid van kleine open plekken langs heldere beekjes werd door de bevolking gebruik gemaakt om hun vleesch tekort wat aan te vullen. Deze beekjes en de er tusschen gemaakte goten waren nl. op een klein gedeelte na met groote blaren toegedekt en het open gedeelte was overhuifd door een groote bamboe kooi met een aan den bovenkant scharnierend schuin naar binnen hangend deurtje, dat niet geheel tot den grond reikte. De naar helder drinkwater zoekende vogels, vooral duiven, glipten onder dat deurtje door naar binnen en kunnen dan niet meer terug. Persoonlijk was getuige van de inzameling van eenige on-

¹⁾ Vgl. voor de 1e en 2e bijdrage resp. jrg. XXI, 1932, blz. 218 en jrg. XXII, 1933, blz. 224.

gelukkige slachtoffers, die later boven het kampvuur tot kleine brokjes bot en vleesch ineenkrompen.

Nadat wij hier eenigen tijd door minder geurige modder hadden gebaggerd, betraden we plotseling met een scherpe overgang het beloofde land! Voor ons strekte zich een vlakte van ongeveer 100 ha uit zonder een enkelen boom, bezaaid met steenblokken van allerhande vorm en kleur, waartusschen alleen wat spaarzaam struikgewas opschoot. De verandering van de flora was verbluffend! Het zure water, dat uit den krater van den Beriti stroomt, baant zich een weg over deze vlakte, al naar gelang de waterstand in min of meer talrijke vertakkingen.

Eerst moest voor het bivak gezorgd worden, maar daarna had ik voor het

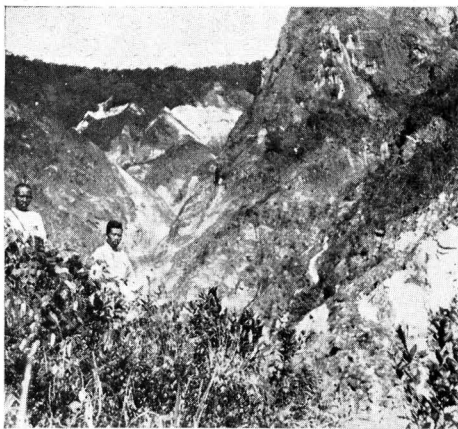

Fig. 1. De krater van den Beriti. Op den voorgrond *Gaultheria fragrantissima* WALL.

donker nog gelegenheid met de hoofdelementen van de flora kennis te maken. Een gelegenheid om rustig te botaniseeren zonder een overstelpenden overvloed van vormen of onbereikbare exemplaren is te zeldzaam in Indië om daar niet dankbaar van te profiteren. Werkelijk liep ik daar als door een met zorg aangelegden rotstuin, zonder de minste moeite kon ik een vrij volledig inzicht verkrijgen in deze vegetatie-vorm, bestaande uit de overwinnaars in den stillen strijd tegen steenigen bodem, schroeiende hitte en overstromingen van zwavelzuur houdend water. Voor teere zwakke creaturen was hier geen plaats! Gehard in den strijd stonden daar de prachtigste exemplaren van *Blechnum orientale* decoratief verspreid tusschen de rotsblokken, daartusschen de kruige *Gaultheria leucocarpa* en wel de variëteit met glimmend zwarte bessen (de gewone

Java variëteit met witte bessen heb ik in Zuid Sumatra nog niet gevonden). Het groene struikje met de kleine glimmende blaadjes bleek een bekende van den Kaba: *Vaccinium dempoense*. Al spoedig had ik ook *Rhododendron*-struiken gevonden, van welke een enkel exemplaar nog een paar oranje bloemen droeg, maar toen joeg een koude regenbui mij naar de tent terug. Hier bleek, dat een combinatie van thee met zwavelzuurhoudend water, mij door het dorpshoofd allervriendelijkst aangeboden, minder gelukkig gekozen was; met bouillon blokjes ging het beter. Later op den avond klaarde het weer gelukkig weer op en viel het koude maanlicht over het onherbergzame „Felsenmeer” en de Groote Beer schitterde in volle pracht boven de scherpe dichtbijge toppen van den Beriti.

Den volgenden morgen was het al vroeg dag, we wilden eerst naar den krater en dan naar de bewoonde wereld terugkeeren.

Indertijd is waarschijnlijk bij een catastrophale uitbarsting de NO-wand van den krater bezweken en in het dal uitgestort, en heeft daar de boven beschreven steenwoestenij gevormd. We volgden dan ook de zich naar boven versmallende lahar van keien en zand, waardoor zich een schuimende beek met sterk zuur water naar beneden spoedt, om zodoende den krater te bereiken. Waar de lahar zich versmalt, komt het bosch tot dicht bij de beek en het was merkwaardig om te

zien, hoe hier door een bijzonder hoogen waterstand een geheele strook bosch door het zure water tot afsterven was gebracht.

In de flora was wel eenige verandering te bespeuren. *Gaultheria fragrantissima*, die ik beneden slechts in een enkel exemplaar aantrof, pronkte hier overal tusschen de steenen met dofblauwe bessen en helder witte bloemtrossen. Het sierlijke zilvervarentje

(*Ceropteris calomelanos*) had *Blechnum* veelal vervangen, maar vele doode exemplaren wezen toch op een minder weerstandsvermogen tegen het in de steenen wit uitbijten-de water.

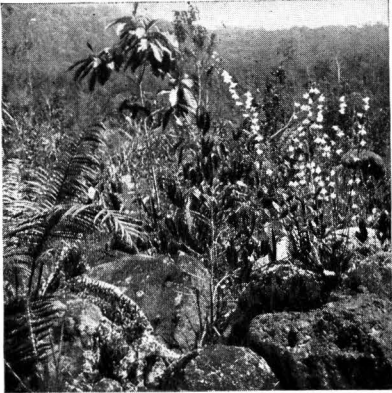

Fig. 3. Van links naar rechts: *Blechnum orientale* L., *Schima Noronhae* REINW., *Rhododendron ?retusum* (BL.) BENN. en *Dendrobium crumenatum* Sw.

van gemakkelijk! De lahar vernauwt zich meer en meer en eindigt in een ravijn met bijna loodrechte wanden van losse steenen en puin, waarvan natuurlijk herhaaldelijk een portie naar beneden komt. Waar zulke puinkegels de kali raken, was de doortocht nog moeilijker. Maar al klauterend van steen op steen bereikten we na eenige uren eindelijk de plaats, waar de oude vulkaan nog leven vertoonde; half tegen de rotsen hangend konden wij genieten van de prachtigste zwavelbloemen en een stuk fijn uitgekristalliseerd aluin werd als tropee meegenomen. Het uitzicht verderop in den woesten krater was van een bijzondere bekoring; helaas ontbrak de tijd, hier verder in door te dringen (fig. 1).

Om elf uur waren wij weer bij de tent terug, waarbinnen het ongeloofelijk heet was geworden.

Mij wachtte toen nog de aangename taak om mijn onderzoekingsstocht van den vorigen dag in de brandende zon voort te zetten. Maar door dat meedoogenlooze zonnetje krijgt men er tenminste eenigen indruk van, onder welke omstandigheden de planten verkeerden!

Fig. 2. *Arundina speciosa* BL.

Vaccinium dempoense met zijn stugge, in kransen dicht bijeen geplaatste blaadjes verschildte wel zeer opvallend van *Vaccinium lanceolatum* met de dunne spaarzaam bebladerde twijgen. Verder was het een Santalacee, *Henslowia umbellata* die door zijn eigenaardige vleezige blaadjes opviel. Hier en daar had de poespa, hier tjiroe genoemd (*Schima Noronhae*), en een boompje met aardig hoekig blad, *Bucklandia tricuspis*, kleine boschjes gevormd. De weg was verre

Fig. 4. *Nepenthes ?trichocarpa* MIQ. Op den voorgrond *Bucklandia tricuspis* HALL. f.

Overal wuifden de witte vanen van *Arundina speciosa* (fig. 2), een enkele

Fig. 5. *Polypodium incurvatum* BL.

streepjes-lijn aan weerszijden van de middennerf zijn gegroepeerd, was ook een verrassing (fig. 5).

Behalve de boven reeds genoemde struiken had ik in de eerste plaats de overvloedig bloeiende *Melastoma malabathricum* moeten noemen, maar waar ontbreekt die ridder zonder vrees of blaam

Fig. 7. Boschje van *Alstonia ?pneumatophora* BACKER. Op den voorgrond *Nepenthes mirabilis* DRUCE.

den hoogen boom naar beneden hadden gesmeten, en tenslotte liepen we nog tegen de kolosale „vruchtstand” van *Amorphophallus Titanum* aan! Dat was een mooi besluit (fig. 6)!

Eenigen tijd later had ik gelegenheid nog een lahar te bezoeken in de nabijheid van Moeara Aman, afkomstig van denzelfden vulkaan, maar bestaande uit

paarse *Spathoglottis plicata* stond er tusschen. Tot mijn verrassing groeide er tusschen de steenen een prachtig exemplaar van de gewone duifjes-orchidee (*Dendrobium crumenatum*, fig. 3), ook anders niet bloeiende epiphytische orchideeën werden op de steenen groeiend aange troffen. Dan begelden tusschen de struiken de sierlijk groene urntjes van een *Nepenthes* (fig. 4) en het artistieke varentje *Polypodium incurvatum*, waarbij de sporen in een

Fig. 6. *Amorphophallus Titanum* BECC. in vrucht.

eigenlijk wel! Zoowel in de moerassen bij Palembang als op den geëxponeerden Kaba-top gedijt hij voortreffelijk!

Dan viel een struik op met grove blaren, die broos waren als glas; het bleek te zijn *Ilex pleiobrachiata*. Meer naar den rand van de lahar bloeide een rose *Medinella* en op den grond vond ik nog een aardig, kruipend, stevig, glimmend groen varentje: *Davallia repens*. Van de gewone bloekar-houtsoorten vond ik alleen de ngiloh (*Macaranga javanica*). Helaas moest ik verdere onderzoekingen tot een volgende keer uitstellen; ons wachtte nog een flinke marsch naar de bewoonde wereld.

In het bosch had ik nog gelegenheid materiaal in te zamelen van *Deplanchea bancana* var. *glabra*, dat welwillende apen vrij compleet uit

fijner materiaal. Bij een grooten bandjir moet een groot sawah-areaal door een geweldige massa zand en steenen zijn overdekt. Het is een heel merkwaardige armelijke vlakte geworden met wat spaarzame *Cyperaceae* en veel *Nepenthes mirabilis*. Op sommige plaatsen groeit in bijna zuiver bestand een poelai-soort (*Alstonia* sp., fig. 7). Deze schijnt een overblijfsel te zijn van de oorspronkelijke begroeiing, op andere plaatsen is hij door de zandbedekking afgestorven. Het riviertje met het zure water, dat door deze vlakte stroomt, heeft zich nl. nog al eens verlegd en verbreed in het losse materiaal en nu steken op sommige plaatsen de afgestorven poelai-stompen bij massa's uit haar bedding op (fig. 8).

Botanisch gesproken bleek echter de eerstgenoemde lahar ontegenzeggelijk veel rijker te zijn en het heeft mij altijd gespeten, dat ik geen gelegenheid meer heb gehad, daar nog eens terug te keeren.

Lahat.

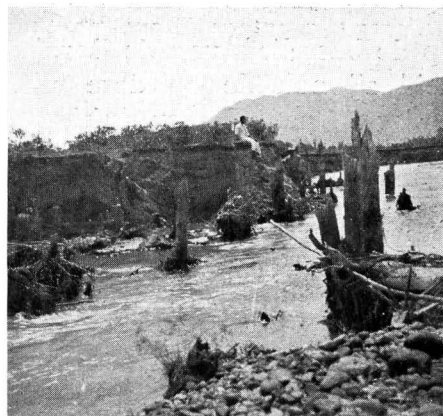

Fig. 8. Blootgespoelde resten van *Alstonia*.

C. N. A. DE VOOGD.

Dr LEEFMANS REPATRIEERT.

Nu de tegenwoordige lezers van *De Tropische Natuur* elke maand hun aflevering zoo geregeld thuis ontvangen, zullen zij er zich geen rekenschap van geven, hoe groot vaak de moeilijkheden zijn geweest, die in vroeger jaren door de Redactie moesten worden overwonnen. Thans echter is ons periodiek reeds lang de moeilijke kinderjaren ontgroeid en de onvermijdelijke kinderziekten te boven.

Het zijn niet alleen de oprichters, doch in nog meerdere mate de grondvesters van het tijdschrift geweest, die den strijd voor het bestaan ervan met opoffering van veel tijd, gepaard aan groote inspanning, onuitputtelijk geduld en taaie volharding ten slotte tot een succesvol einde hebben gebracht. Een dezer grondvesters was S. LEEFMANS, die op 18 April Indië voor goed heeft verlaten, waardoor ons tijdschrift beroofd werd van een zijner beste medewerkers.

Bij zijn komst hier heeft hij onmiddellijk zijn beste krachten gegeven aan *De Tropische Natuur*, zooals hij voordien in Holland zijn medewerking had verleend aan het zuster-tijdschrift *De Levende Natuur*. LEEFMANS heeft behoord tot de Redactie in de „Sturm und Drang“-periode, toen op medewerking van buiten af nog zoo weinig te rekenen viel, zoodat de redacteuren op slechts enkele medewerkers waren aangewezen en dus hoofdzakelijk op zich zelf. Toen kostte het niet zelden veel moeite een aflevering naar behooren gevuld te krijgen, zoodat menig nummer veel later verscheen dan thans de officieele datum zou doen vermoeden. Dikwijls moesten de leden der Redactie hun toevlucht nemen tot een slimmigheidje om de schijn te wekken—hier heiligde het doel de middelen!—, als was er aan medewerking geen gebrek. Wie zou achter het pseudoniem „Landrot“ den entomoloog LEEFMANS gezocht hebben, den eigenlijken schrijver van het grootendeels botanische artikel over „Een excursie naar de Duizend-eilanden“ (IX 9-10, 141)? Nu ons tijdschrift zich verheugt in de algemeene belangstelling, mogen wij dit geheim wel verklappen!

In dit kort bestek kunnen wij niet alle artikelen noemen, met welke LEEFMANS *De Tropische Natuur* verrijkt heeft. Uit al zijn vlot geschreven bijdragen sprak een opgewekt en opwekkende geest, die er stellig veel toe bijgedragen heeft, dat vele lezers de natuur gingen beschouwen met meer belangstelling dan te voren.

De verdiensten van dezen self-made man zijn naar waarde geschat, want eerst werd hij door Wageningen tot Doctor honoris causa gepromoveerd en nu bij zijn heengaan door H. M. de Koningin benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau.

REDACTIE.

Dr S. LEEFMANS